

ego!

Kdysi jezdili na prknech z překližek a hokejových puků, dnes mají špičkové materiály i sponzory.

Je sobota odpoledne, poněkud nevlidný začátek léta, větrno, oblačno s přehánkami, ale lidé klidně stojí frontu a těší se, až vystoupají 98 schodů, díky nimž překonají 20 výškových metrů a pak se budou moct přesvědčit, jak vypadá okolí z ptačí perspektivy. Jestli uvidí svůj dům, sídliště, rybník nebo románský kostel svatého Bartoloměje. Nahoře jich může být najednou jen devět. Každý si rád těch několik minut, než se rozhledna uvolní, počká.

Děti baští dobroty z pojízdného stánku, jehož majitel bude mít dobré tržby. Někdo si čte tabuli s technickými údaji. Většina si krátkou chvíli prohlížením stavby navržené Martinem Rajnišem a Davidem Kubíkem, jejíž schodišťovou věž podpira trojice nohou z propletených akátových kmínků. Jako by se jen zastavila na své cestě po metropoli a rozhodla se, že právě tady, na jejím východním konci, kde se již pozvolna rozpouští do polí a předměstských obcí, zůstane. Kdyby ještě býval žil spisovatel John Wyndham, zajásal by z nečekaného zjevení toho vůbec největšího trifida, jakého si možná ani nedokázal představit.

Český žánr

Rozhledny patří k druhu staveb, které získaly v Česku větší oblibu než v jiných státech, jejich počet se pohybuje okolo čtyř stovek, na jednoho obyvatele je to nejvíc na světě. Jsou typicky českým produktem, budují se zde už 200 let. Co je na nich tak vzrušujícího, že je jim věnována taková pozornost?

Příčina oblíbenosti rozhleden spočívá pravděpodobně v tom, že jsme zemí, která neoplývá dalekými horizonty: nacházíme se v zalesněné kotlině většinou ohraničené pohořími. Nemáme moře a trpíme jistými pocíty stísněnosti, aniž bychom si to již uvědomovali. Kdo žije v bezprostředním kontaktu s mořem, získává přirozenou odvahu bojovat s nevyzpytatelným živlem a současně nedozírnými dálavami.

Zatímco naši předkové řešili otázku, co se děje ve vedlejším údolí, předkové obyvatel přímofských zemí se ptali, co se nachází tam, kde za nekonečnou vodní hladinou zapadá slunce: nejdůležitější z nich se pak vydali zjistit, jestli za hranou horizontu se svou lodí přepadnou do propasti. My si musíme vystačit s rozhlednami. Mají něco do sebe. Jejich zásadním, vše určujícím účelem je dobrý výhled.

Právě v této podmanivé jednoúčelovosti spočívá jejich kouzlo. Jsou jen na koukání! Nejde o nic jiného než vystoupit nahoru a dívat se, žasnout, poznávat, kochat se, rozhlížet se. Cokoliv jiného přidaného k rozhlednám – jsou-li začleněny do nějakého širšího stavebního souboru – už rozostřuje jejich →

Orgie svobody

Na vršku Horka nad pražskými Kyjemi vyrostla rozhledna. Je jako magnet, viditelná už z automobilů míjejících sídliště Černý Most. Řidiči ale sledují víc než rozhlednu, možná jim dochází: umělecké dílo!

→ Petr Volf

Doubravka XIV, největší přírůstek mezi rozhlednami autorského týmu Hutě architektury Martin Rajniš (HAMR). Rozhlednu navrhlo kvarteto David Kubík, Martin Rajniš, Tomáš Kosnar a Sven Nevlda.

Foto: HAMIR

↑ Martin Rajniš (nar. 1944) na palouku před Doubravkou. Jedna z jeho staveb už má status kulturní památky: obchodní dům Máj v Praze. Rajniš však skoro dvacet let dává přednost dřevu před betonem a větru před sklem.

← Maják Jára Cimrmana byl vztyčen nad jizerskohorskými Příchovicemi v roce 2013 podle koncepce Martina Rajniše a Davida Kubíka.

↓ Věž Ester byla v Jeruzalému postavena během 24 dnů v roce 2017. Vymysleli ji Martin Rajniš, Tomáš Kosnar a Zbyněk Šrůtek.

žánrovou čistotu. Výstup na vrchol pak vyžaduje fyzickou námahu, s níž se do krevního řečiště vyplavují hormony blaženosti.

Další potěšení přináší objevení předtím neviděné scenerie díky radikální proměně úhlu pozorování. V době, kdy je vše spoutáno regulacemi, tabulkami a měřením efektivity, jsou svého druhu luxusem, přitom nikoliv závratně drahým: náklady na vybudování rozhledny se pohybují od stovek tisíc korun až po 15 milionů, záleží na složitosti, použitém materiálu. Doubravka přišla na tři a půl milionu, tři dal privátní investor (developer, který v přilehlé oblasti buduje nové domy), 500 tisíc pokryli dohromady menší dárci a městská část Praha 14 přispěla 50 tisícovkami.

Guru Rajniš

Za hlavní osobnost mezi českými architekty, věnujícími se ve 21. století rozhlednám, můžeme pokládat architekta Martina Rajniše. Postavil jich sedm, a to nepočítám vzducholod nad galerií Dox, z níž je vidět hodně daleko, anebo novou poštovnu na Sněžce, jejíž střešní plošina představuje nejvyšší bod,

kam může člověk v Česku vystoupit. Další pak čekají na to, až budou postaveny. Souvisí to s jeho nezlomnou touhou po experimentu a svobodném architektonickém vyjadřování.

Svoje odhodlání sepsal v textu „přirozená architektura“, v němž upozorňuje na povrchnost soudobého stavění a nabádá k těsnějšímu přimknutí k přírodě: „Jsme součástí přírody. Pokud hledáme společnou řeč se všemi lidmi na zemi, pokud chceme, aby současná architektura byla příjemná a sdílná, budou logickými kroky právě přírodní principy. Příroda je neuvěřitelnou pokladnicí geniálních konstrukcí, tvarů, barev, systémů i nahodilostí. Ukazuje nám, jak žít s chybami a nezpůsobit katastrofu.“

Martin Rajniš nachází svou přirozenou architekturu v různých dřevěných stavbách, které jsou schopny fungovat, aniž by jim bylo nutno dodávat estetickou kvalitu, protože ta už je obsažena v čistotě, zajímavosti a pravdivosti samotné konstrukce. Zlomem pro něj byl rok 2001, kdy vznikl dům pro fotografa Pavla Štecha a kdy se rozhodl, že končí s betonovými budovami: tou poslední bylo nákupní centrum Nový Smíchov. Jako by se

uzavřel kruh, jež začal rýsovat návrhem obchodního domu Máj, dnes už kulturní památky.

V „době dřevěné“ již spolupracuje výhradně s lidmi o generaci mladšími, jeho studio funguje jako huť architektury a co se nakreslí, se také vlastnoručně staví. Pěstuje se tu pospolitost a neformálnost, na jaké jinde v normalizovaných architektonických kancelářích nenarazíte. Martin Rajniš říká, že před bílým papírem jsou si všichni rovni. Nyní jsou jeho nejbližšími „huťáky“ Tomáš Kosnar a David Kubík, kteří u něj začínali ještě jako studenti. On měl také svého guru: Karla Hubáčka, jenž vymyslel vysílač na Ještědu, nejvýznamnější českou stavbu 20. století.

Přítom zdrženlivý Hubáček, vždy pečlivě ustrojený, jak jsem ho poznal, byl pravý opak bohémského Rajniše. Čím jej tak inspiroval? „Měl odvahu. Všichni se za normalizace báli, ale on ne. V případě Ještědu došlo v jeho tvorbě k průlomům, ke zjevení. Pánbůh to tak chtěl. Byl guru i v tom, že nezáviděl a uměl naslouchat: když někdo něco říkal a když cítil, že má pravdu, tak to uznal. Na vlastní kůži jsem zažil, když ho sledovali v Liberci fízlové v šestsettočce, krok za krokem. Nepuoval kliky, natvrdo říkal, co si myslí. Čím dál víc na něj myslím. Takoví lidé, jako byl on, jsou jediní, kdo tuhle zemi může vytáhnout ze sraček, do nichž se dostala,“ vzpomíná Martin Rajniš.

Divá Bára

Rozhledny jsou pro Martina Rajniše „orgiemi svobody“. Tak o nich mluví. V roce 2006 si staví u vlastní chalupy v Jizerských horách věž ve tvaru duté hráně, do níž je vloženo schodiště připomínající dvojistou šroubovici DNA. Rozhledna dostala jméno podle původních německých obyvatel Scholzberg a byla mnohokrát publikována. Její řešení jakožto „skladu dřeva ve tvaru rozhledny“ vyvolalo spoustu diskusí, především však ukázalo způsob, jak stavět, aniž by se stavebník musel potýkat s byrokratickými omezeními. Jeho chalupa a louky, které ji obklopují, se proměňují v místo, kde si nejprve vše vyzkouší – zkoušel tam i konstrukci Doubravky.

Scholzberská věž brzy vedla k další realizaci. Martin Rajniš se svým týmem vyhrál v roce 2008 soutěž na rozhlednu pro město Chrudim, kde uspělo pojetí ve tvaru trojbokého komolého jehlanu vyskládaného z modřínových prken. Rozhledna dostala jméno Bára. Pár dní po slavnostním zpřístupnění ji poničilo ve zdejších končinách nepravděpodobné tornádo, jemuž nebyla schopna odolat a skončila rozmetána po okolí. Architekt dostal lekci a poučil se. Už o rok později byla postavena Bára II, jež

byla navržena, aby snesla víchr o 200kilometrové rychlosti: je jištěna ocelovými lany, jejichž napětí reaguje na změny v dřevěné konstrukci při proměnlivé vlhkosti vzduchu. Ve srovnání s první Bárou oplývá čtyřnásobnou pevností.

Maják, Máminka a Ester

V roce 2013 se v jizerskohorských Příchovicích dokončila kruhová rozhledna spojená s muzeem Jára Cimrmana, která je ovšem označována jako Maják. Martin Rajniš navíc jako by předkládal svůj autoportrét. Stavba odráží jeho smysl pro humor: maják je přece spojován výhradně s mořským pobřežím, avšak tento byl vztyčen v Jizerských horách, v Příchovicích, a muzeum je zase věnováno Cimrmanovi, kultovní postavě nikdy nejšíjího génia... Veškerý materiál je lokální, kámen se těžil přímo na místě výkopu, dřevo je z lesů v blízkém okolí. Vše platí zdejší patrioti.

O dva roky později vyrůstá na vrcholovém paloučku Krušné hory nad středoečeskými Hudlicemi rozhledna Máminka, tvarem připomínající triangulační bod, který zde stával v minulosti. Vrcholová podesta Máminky je zastřešena průhlednou membránou, takže na člověka neprší, a rozhlednu završuje červenobílá korouhev: „Když mi bylo devět let, táta koupil plachtěnici, a od té doby je pro mě vítr jeden z nejdůležitějších údajů, který podvědomě sleduji všude, kde se ocitnu. Korouhve jsou na našich věžích proto, aby stejně jako krajinu lidé vnímali mraky a pohyb větru. Mám díky tomu více informací o přírodě – a čím víc toho o někom vím, tím mám větší šanci se do něj zamilovat,“ vysvětluje Martin Rajniš.

V roce 2017 je postavena Ester, první rozhledna v zahraničí. Pro Jeruzalém architekt se svými kolegy navrhl lómetrovou dřevěnou věž jako součást zahrady Hansen Housu, městského centra umění a designu. Možná bude inspirací pro izraelské architektky, bezesporu však už dnes může sloužit jako příklad autentické české architektury. O Doubravce už byla řeč. Martin Rajniš ve stavění rozhleden vidí víc než jenom rutinní zakázky. Bere je hodně vážně. Proto ten pro něj neobvyklý patos: „Když jako architekti kreslíme a stavíme rozhledny, není to práce, je to služba, jak by možná řekl Karel Čapek. A doufáme, že tato služba je na těch stavbách vidět. Je to jakýsi stav zapojení plné síly a maximální koncentrace, kdy člověk s chutí tvoří dílo, protože cítí, že věž se stane součástí krásného kusu země. Že má cenu tady být, že tu jsme a budeme dlouho, a vlastně je to něco, kde se přiznáváme, že přes všechny možné obtíže a nevládnosti máme tuhle zemi hrozně rádi.“ ●

Foto: Pavlína Schultz